

pomešal tudi kriminalce. Kljub omejenemu življenjskemu prostoru in popolnoma uklenjeni in podrejeni situaciji so jetniki v malenkostih, ki so razgibavale ta zamreženi svet, pokazali svojo pristno, bodisi izmaličeno ali zdravo človeško podobo. Svet za rešetkami ima svoje zakonitosti in specifično vsebino. V zadnji vojni so razmere in razporeditve v okupatorskih zaporih nosila poseben pečat. Odpor do tlačitelja se je z močno silo mešal s hrepenenjem po rešitvi, po svetu, ki ga niso uklepala zamrežena okna in vrata brez kljuk, po svetu, ki se je šele oblikoval. Človekova notranjost postane v zaporu občutljivejša, intenzivnost njegovega doživljanja se stopnjuje, vsaka malenkost dobi določen pomen. Hrepenenje in obup, volja do vztrajanja in malodušje, strah, sovraštvo in hotenje po maščevanju nad tlačiteljem in pa skromna, v izjemnih primerih porajajoča se radost — ta doživljanja preplavijo jetniški svet z intenzivnejšim valovanjem. Tako je življenje in čustvovanje v knjigi Josipa Ribičiča, ki bralca s svojo nazornostjo in preprostostjo hitro prevzame.

Ribičič se svojih jetniških let in tovarišev ne spominja z globljo psihološko analizo svojih in njihovih stanj v določeni življenjski situaciji, pač pa ostaja pri tekočem opisovanju zunanjih manifestacij njihovega doživljanja. Iz njegovih pripovedi ne lega na bralca teža, ki je življenje za zapahi zlasti v medvojnih letih tako močno zaznamovala, kajti avtor je izbiral predvsem svetle in tragikomične dogodke, kar daje knjigi svežino in razgibanost. Opis materinskih čustev v sliki Sonček je avtorjev največji uspeh v tej knjigi. Pripoved o premetenem navideznem norčku Brindiju prehaja v grotesko (početje fašistov je bilo k temu nagnjeno). Cenetova zgodba pa na presenetljiv način priča o tem, kako je bilo razpoloženje v celici odvisno tudi od volje jetnikov, ki se niso prepustili malodušju. Saj sta malodušje in teža časa v tej knjigi popolnoma podlegla upanju in svetlobi.

Literarno preoblikovani spomini Ivana Ribičiča imajo kot prizadevno oblikovan dokument časa svojo vrednost, dasi ne presenečajo z novostmi ali kakšnimi posebnimi odkritji v snovnem ali oblikovnem pogledu. V preprosti in vsakemu bralcu dostopni obliki pričajo o nekaterih posebnostih neprizanesljivih let, ki so vsakogar potegnili v svoj zapleteni vrtnec in ga oblikovala po svoje.

France Vurnik

PARTIZANOV DNEVNIK

Ob srečanju z dnevnikom pričakuje bralec odkritega in zanesljivega popisa situacij in dogodkov, ki so bili za avtorja tolikšnega pomena, da se je odločil, svoja doživetja zapisovati. Pri tem naj pisateljeva notranja podoba in njegovo vedenje v določenih zapletljajih prevladata in avtorjev karakter naj pregnete vso pripoved.

Iz dnevnika Milana Gučka *Jutri bo vse dobro** je razvidno, da je pisec prehodil tole zanimivo pot: ob raciji za Bežigradom junija 1942 so ga Italijani odpeljali v vojašnico in od tod s transportom proti Italiji. Pri Verdu so partizani transport napadli ter internirance rešili. Avtor dnevnika se je odločil za parti-

* Milan Guček, *Jutri bo vse dobro*. Opremila Jakica Accettova. Založila Državna založba Slovenije. Ljubljana 1959.

zanstvo, ne da bi si predstavljal, kaj vse ga čaka v napornem življenju, za katero se je odločil. Od tod se je njegova pot vijugala po notranjskih in dolenskih gozdovih, doživel in preživel je vrsto bojev z belogardisti in Italijani ter spomladi leta 1945 odšel na Primorsko, s čimer se knjiga konča. Ti »zapiski iz dni človeške stiske in preizkušnje« so nastali v »Snežniških gozdovih nekje pod Jesenovcem nad Milanjami, meseca avgusta 1945«, pri čemer avtor »dogodkov, časa in krajev, ljudi in njihovih besed ni spreminjal«.

Milan Guček je bil pred prihodom v partizane ljubljanski meščan z dušo in krvjo. Navezan je bil na ulice in hiše Ljubljane s tisto notranjo vezjo, ki nikoli ne popusti. Ljubil je nedeljske izlete v okolico Ljubljane, navduševal se je ob kopanju v Iškem Vintgarju in nadvse mu je bilo pri srcu urejeno družinsko življenje z vsemi drobnimi in razveseljivimi udobnostmi. Njegovo komaj začeto družinsko življenje pa je skalil ne samo prihod črnih kap in pušk, pač pa predvsem nasilna odrezanost od družine.

Zdaj se je začelo življenje, trdno in zahtevno, ki so ga doživeli in preživeli prenekateri v zadnji vojni: neprestani pohodi skozi gozdove in po kamenju, preganjanja in boji, mraz in lakota. Meščan v njem si je želel najpotrebnejših malenkosti za življenje, mislil je dezertirati, se umakniti težavam, a tega ni storil. Pisatelj odkrito poroča, da ga je vznemirjal začetni nered v partizanski vojski, bal se je, vendar je vztrajal ter se navsezadnje vživel in po enem letu intenzivnega življenja v partizanih mu je postal boj včasih prava fantovska igra.

Ko opisuje Guček svoje ravnanje v situacijah, ki so bile na najrazličnejše načine in v raznih stopnjah zapletene, je iskren. Ne prikriva ali preoblikuje dejstev, da bi napravil iz sebe junaka ali kaj podobnega, tudi partizanskega življenja v nobenem primeru ne idealizira. Preprosto in nazorno, včasih prav skopo je napisal svoj dnevnik, ki priča, da se je avtor vedel kot človek, ki je pogršel toplino in skrb doma, ki je veliko hrepenel in sanjaril o življenju, ki ga je že živel, in spričo dejanskega stanja dvomil in obupoval, vendar se je z voljo in vztrajanjem reševal. Odkrito poročanje o tem daje dnevniku zanesljivo ceno.

Prav tako neprizanesljivo in odkrito, kot je pisal o sebi, je naslikal tudi okolico, dogodke, tovariše in predpostavljene. Pri tem se je omejil v večini primerov samo na zunanje dogodke. Psihološke zapletenosti svojih tovarišev in njihove specifične notranje problematike ni zaslutil, čeprav je njune zunanje izraze spoznal. S tem je dnevnik marsikaj izgubil. Iz skopo orisanih usod tovarišev se dá sklepati, da je pisec srečal vrsto zelo zanimivih in zapletenih značajev, katerih prizadevnejša osvetlitev bi delo obogatila. Avtor se je srečal s Miranom Jarcem in z Josipom Vidmarjem in ti srečanja prav skromno opisal: kakršnekoli podrobnosti o takih osebnostih imajo danes že kulturnozgodovinsko vrednost. In marsikatero tragedijo, ki je bila za tisti čas problemska in zanimiva s človeške plati, je pisatelj odpravil s skromnim, neprizadetim poročilom. Prepogosto pa se je zadrževal pri opisovanju pohodov, ki so po opisu postali podobni in enolični in kot taki bremenijo celotno pričevanje. Pisatelja opravičuje čas, v katerem je dnevnik nastal, vendar pa nekatere ilustracije dogodkov, zapisane mimogrede, dajo misliti o piščevi prelahkotni in površni miselnosti.

Delo izredno poživljajo natančni opisi življenjskega reda in nereda v taborih in na pohodih. Iznajdljivost posameznika v intenzivnem življenju, kakršno

je v partizanih bilo, je podana zdaj s tragičnim zdaj z ironičnim prizvokom. S tem da je odkrito popisal drobne težave v taborih in na pohodih in da je opisal vrsto jedi, ki so jih bili utrujeni, premraženi in sestradani borci prisiljeni pripravljati, je razširil pogled v pisanost partizanskega življenja, kar so dosedanji pisci partizanskih spominov, ustavljajoč se predvsem pri oblikovanju zavesti in morale, dostikrat zanemarjali.

Omeniti je treba tudi stilistične lastnosti dnevnika, ki niso iskane. Dnevnik je neposreden, preprost in konkreten zapis dogodkov in doživetij, ki jih pisatelj ni nízal v strogem dnevnem zaporedju, pač pa je razvrščal več ali manj zaključene dogodke v zaporedju, v katerem so se dogajali. Uspelo mu je tudi z notranjim monologom posredovati napeta protislovja v sebi ob zahtevnih situacijah ali ob spominu nanje.

Gučkovi zapiski iz bojev so pomembna obogatitev partizanske memoarske literature. Avtor — navaden borec — je pogumno in odkrito zapisal nasprotja v sebi in okoli sebe. Njegova pot (in s tem prenekaterega borca) od slučajnega prihoda v partizane do spoznanja smiselnosti boja, v katerem je sodeloval, je s tem podrobneje ilustrirana.

France Vurnik

GLEDALIŠČE

TRI DRAMSKE PREMIERE

SHELAGH DELANEY. ŽIVLJENJE V ZAGATI

Po svojem moralnem podnebjju spada delo Delaneyeve* med dramatiko sodobnih mladih jezljivcev, torej v bližino Osbornovega Ozri se v gnevu z eno samo, toda bistveno razliko: v Ozri se v gnevu polaga moški avtor svoj moralno nazorski ekshibicionizem na usta moškega junaka, v Življenju v zagati pa ženska avtorica na usta ženske. Pri ženskem avtorju pa dobi neko nazorsko neugodje kaj rado svojo erotično, spolno podobo ali, v dramaturškem jeziku, iz načelne ideološke drame nastane družinska melodrama, kar se je pri Shelagh Delaney tudi zgodilo.

Tudi junakinja Delaneyeve Jo, hči prostitutke iz londonskih slumov, se podobno kakor Osbornov Jim punta zoper meščanski družbeni red. »Zakaj bi opravljala suženjsko delo za druge,« toži Jo Geoffreyu, ko mu pripoveduje, da dnevno zamuja svojo službo. In svoji materi Helen priznava, da sta z Geoffreyem prepričana komunista. Enako kakor Jima navdaja tudi Jo pretirana samozavest. Svoji materi pravi: »Nisem samo nadarjena, marveč genialna.« In Geoffreyu izjavlja: »Izredna ženska sem. Na vsem svetu sem samo jaz taka in to velja tudi zate.« Geoffrey: »Edinstvena sva. Ni nama para na svetu.« Jo: »Neubranljiva sva.«

* Shelagh Delaney, Življenje v zagati (A Taste of Honey). Uprizoritev ljubljanske Drame, režija: dr. Bratko Kreft, scena: ing. arch. Ernest Franz.